

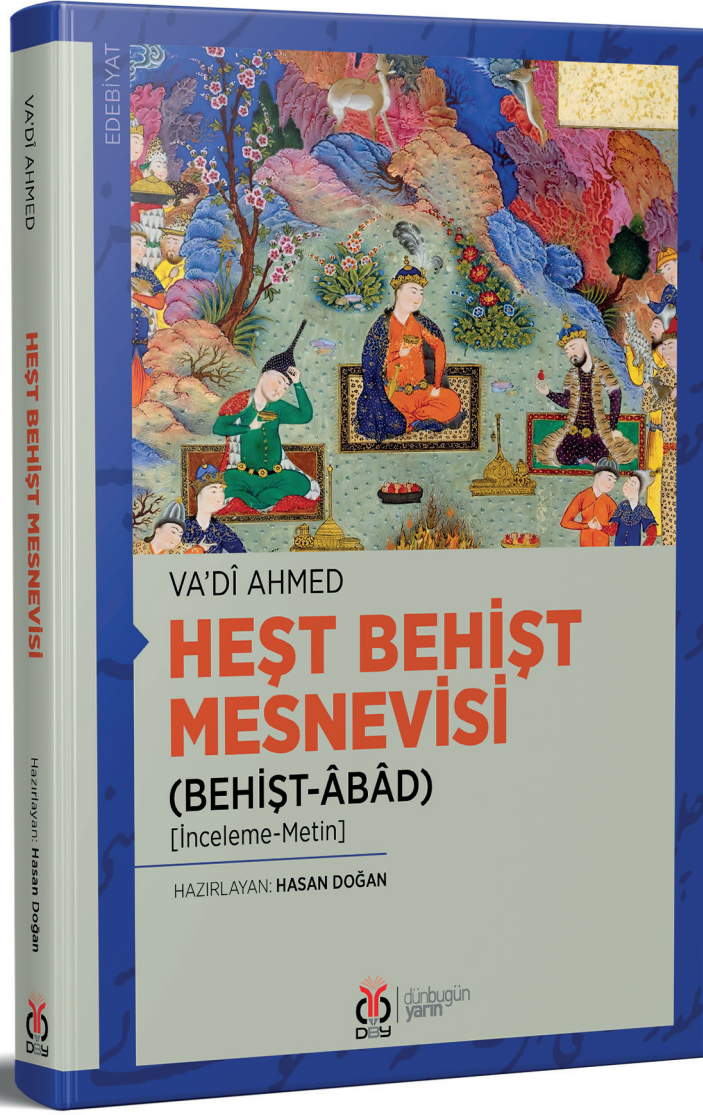
VA'DÎ AHMED

HEŞT BEHİŞT MESNEVİSİ

(BEHİŞT-ÂBÂD)

[İnceleme-Metin]

HAZIRLAYAN: HASAN DOĞAN

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2022, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 277

Edebiyat: 135

ISBN 978-625-8371-85-7

Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2022

Yazar: Va'dî Ahmed

Hazırlayan: Hasan Doğan

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Editör: Abdullah Uçar

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Kapak Minyatür:

Sultan Mehmed (XVI. yüzyıl)'e atfedilen minyatür. Metropolitan Sanat Müzesi'ndeki minyatürlü Şehnâme nüshasından

Baskı/Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.

(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Va'dî Ahmed,

Heşt Behişt Mesnevisi (Behişt-Âbâd) [İnceleme-Metin]

Hazırlayan: Hasan Doğan (Dr.); Editör: Abdullah Uçar (Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2022.

359 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 277)

ISBN 978-625-8371-85-7

1- Edebiyat 2- Mesnevi

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Ön Söz	9

BÖLÜM I

Va'dî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

1. Hayatı	13
2. Edebî Kişiliği	16
3. Eserleri	18
3.1. Dîvân	18
3.2. Fîrûz u Dil-efrûz Mesnevisi	19
3.3. Heşt Behişt Mesnevisi	19

BÖLÜM II

Heşt Behişt

1. Şekil Özellikleri	21
1.1. Mesnevinin Adı ve Va'dî'ye Aidiyeti	21
1.2. Eserin Telif Tarihi	22
1.3. Şairin Adı ve Mahlası	23
1.4. Heşt Behişt'in Bölümleri ve Başlıkları	24
1.5. Kurgu	26
1.6. Nazım Şekli	29
1.7. Beyit Sayısı	30
1.8. Kafiye ve Redif	31
1.9. Vezin	34
2. Muhteva Özellikleri	37
2.1. Dîbâce	38

2.2. Giriş Bölümü.....	40
2.2.1. Tevhit.....	40
2.2.2. Mûnâcat.....	43
2.2.3. Na't.....	44
2.2.4. Mi'râciye.....	48
2.2.5. Sultan IV. Mehmed Methiyesi.....	51
2.2.6. Sebeb-i Te'lif.....	54
2.2.7. Musahip Mustafa Paşa Methiyesi.....	59
2.2.8. Latife.....	61
2.2.9. Arz-ı Hâl.....	63
2.3. Asıl Bölüm.....	64
2.3.1. Birinci Meclis: Adalet.....	65
2.3.2. İkinci Meclis: Cömertlik.....	68
2.3.3. Üçüncü Meclis: Akıl.....	71
2.3.4. Dördüncü Meclis: Bağışlama.....	73
2.3.5. Beşinci Meclis: Yüce Himmet.....	74
2.3.6. Altıncı Meclis: Hilm ve Rıfk.....	76
2.3.7. Yedinci Meclis: Rıza ve Tevekkül.....	79
2.3.8. Sekizinci Meclis: Vefa ve Dostluk.....	82
2.4. Hâtîme.....	90
2.5. Bir Şükûfe-nâme Olarak Heşt Behişt.....	93
3. Dil ve Üslup Özellikleri.....	98
4. Heşt Behişt – Behişt-Âbâd İlişkisi: Yeniden Yazım mı (Ç)alıntı mı?....	108
Sonuç	115
Kaynakça	119

BÖLÜM III

Metin

1. Metin Kurulumunda İzlenen Yol.....	125
2. Nüsha Tavsifi.....	127
3. Transkripsiyon Alfabeti.....	128
4. Transkripsiyonlu Metin.....	129
Ekler (Yazma Nüshadan Örnek Sayfalar)	357

Ön Söz

XVII. yüzyıl şairlerinden olan Va'dî Ahmed Efendi (öl.1095/1684)'nin hayatı hakkında kaynaklarda çok fazla bilgi bulunamasa da son çeyrek asırda yapılan bazı çalışmalar ile şairin *Dîvân*'ı ve *Fîrûz u Dil-eîrûz* adlı mesnevisi olduğu tespit edilmiş ve bu eserler araştırmacıların istifadesine sunulmuştu. Son yıllara kadar Va'dî'nin başka bir eserinin varlığı bilinmemekteydi.

Heşt Behişt mesnevisi üzerine çalışma fikri Medine Ârif Hikmet Kütüphanesinde yaptığımız taramalar esnasında hâsıl oldu. Söz konusu kütüphanedeki Türkçe yazmalar ile ilgili katalogda Va'dî mahlaslı bir şairin *Heşt Behişt* isimli bir eserinden bahsediliyordu. Katalog kaydında eserin şekli, türü ve muhtevası hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktaydı. Daha sonra eserin dijital kopyasını temin ederek *Heşt Behişt*'in henüz hiçbir çalışmaya konu olmayan hayli hacimli bir mesnevi olduğunu fark etmemiz üzerine söz konusu mesneviyi Nisan 2022'de “*Va'dî'nin Heşt Behişt Mesnevisi ve Bu Mesnevide Yer Alan Mi'râciyye*” başlıklı bir çalışma ile araştırmacı ve ilgililere duyurduk. Sonraki süreçte ise bizleri bazı ilginç durumlar beklemekteydi. Daha önce ifade edildiği üzere çalışmamıza konu olan mesnevi katalogta *Heşt Behişt* ismiyle kaydedilmişti. Nitekim mesnevinin şairi Va'dî de giriş kısmında “*Matla'-ı Kelâm-ı Heşt Behişt*” başlığı ile bu

kaydı doğrulamaktaydı. Fakat mesnevinin tamamını okuyup bitirdiğimizde hâtime kısmında “*İtdüm bu sekiz revâkı bünyâd / ahsente zihî behişt-âbâd*” şeklinde bir beyitle karşılaşınca mesnevinin adı üzerine bir kez daha düşünmemiz gerektiğini fark ettik. Zira söz konusu beyitteki “*behişt-âbâd*” ifadesi, eser ismi olarak algılanabilecek bir yapıdaydı. Bunun üzerine yaptığımız taramalar neticesinde Fasîh Ahmed Dede (öl.1111 / 1699)’ye atfedilen *Behişt-âbâd* isimli bir eser olduğunu gördük. Söz konusu eseri incelediğimizde ise daha da ilginç bazı durumlarla karşılaştık. Nitekim bahse konu eser, *Heşt Behişt*’in bazı bölümleri çıkarılmış ve mahlas beyitleri değiştirilmiş bir kopyasıydı. Üstelik eserin sonundaki kayıta H 1120 tarihi bulunmaktaydı. Dolayısıyla *Behişt-âbâd* ismiyle aşırılan bu eserin şairi, XVIII. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan Fasîh mahlaslı başka bir şair olmalıydı. Tüm bu tuhaflıklar, *Heşt Behişt* üzerine çalışma yapma hususunda bizleri daha da heyecanlandırdı.

Heşt Behişt ile ilgili bu kitap, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Va’dî’nin hayatı, edebî kişiliği ve eserlerinin tanıtımı üzerinedir. Bu bölümde, şair tezkireleri, biyografik kaynaklar ve eserlerinden hareketle Va’dî’nin hayatı ortaya konmuş ve şairin edebî kişiliği değerlendirilmiştir. Bölümün sonunda ise Va’dî’nin şu ana kadar tespit edilen eserleri kısaca tanıtılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise mesnevi; şekil, içerik, dil ve üslup özellikleri bakımından incelenmiştir. Bu bölümde “Şekil özellikleri” başlığı altında “mesnevinin adı, Va’dî’ye aidiyeti, telif tarihi, şairin adı ve mahlası, *Heşt Behişt*’in bölümleri ve başlıklar, kurgu, nazım şekli, beyit sayısı, kafiye, redif, vezin” gibi konular üzerinde durulmuş ve mesnevi şekil bakımından etraflıca ele alınmıştır. *Heşt Behişt*’in muhteva özellikleri ise eserdeki bölüm ve konu sıraları dikkate alınarak tek tek incelenmiştir. Bu bölümde öncelikle giriş kısmındaki başlıklar ve manzumeler içerik bakımından değerlendirilmiş ve ardından *Heşt Behişt*’in asıl bölümündeki konulara geçilmiştir. Mesnevinin isminden de anlaşılacağı üzere Va’dî

mesnevisini sekiz meclis olarak düşünmüş ve her bir mecliste belirli konular ele alınarak kıssadan hisse çıkarılacak temsili hikâyeler nakledilmiştir. Şehzadenin soruları ve üstadın cevapları ile anlattığı hikâyeler şeklinde kurgulanan mesnevide ele alınan konular şunlardır: *Adalet, cömertlik, akıl, bağışlama, yüce himmet, hilm ve rıfk, rıza ve tevekkül, vefa ve dostluk*. *Heşt Behişt*’in muhtevasını değerlendirdiğimiz bu bölümde bahse konu bu başlıklar ve anlatılan hikâyeler özet olarak verilmiştir. Genel anlamda divan edebiyatı nasihatnâme geleneğine uygun olarak tertip edilen *Heşt Behişt*’in özgün olan en dikkat çekici yönlerinden biri Va’dî’nin meclis aralarına şükûfe-nâme türünde çiçeklerle ilgili manzumeler yerleştirilmesidir. *Heşt Behişt*’in bu yönü “*Bir Şükûfe-nâme Olarak Heşt Behişt*” başlığı altından değerlendirilmiştir. İkinci bölümün sonunda ise önce mesnevinin dil ve üslup özellikleri konu edilmiş ardından ise mesnevinin en ilginç yanlarından olan *Heşt Behişt – Behişt-âbâd* ilişkisi ortaya konmuştur. Eserin şekil, muhteva, dil ve üslup incelemeleriyle ilgili tespit ettiğimiz ve ileri sürdüğümüz görüşler tanık beyitlerle ortaya konulmaya çalışılmış ve alınan örnek beyitlerin numaraları da parantez içerisinde verilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise *Heşt Behişt*’in çeviri yazılı metni ortaya konmuştur. Metin, *Heşt Behişt*’in ulaşabildiğimiz tek nüshası üzerinden kurulmuştur. Söz konusu nüsha, Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 263/811 numara kayıtlıdır. İnsan ürünü olan her çalışmada görülebileceği üzere bu çalışmada da bazı hataların olması muhtemeldir. Bu vesileyle yanlış okuma, yorum, tespit ve iddialarımız hususunda okuyucuların hoşgörülerine sığınmıyoruz. Çalışmamızın eksik ve kusurlarıyla yapılacak her türlü eleştiri ve öneriyi memnuniyetle karşılayacağımızı peşinen belirtmek isteriz. *Heşt Behişt*’in yeni nüshalarının bulunması, *Behişt-âbâd* isimli eserle ilişkisini ortaya koyacak yeni belgelerin ortaya çıkması ve yeni çalışmalara kapı aralanması en büyük temennimizdir.

Böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasında hiç şüphesiz en büyük pay sahibi bizleri yetiştiren hocalarımızdır. Bu vesileyle başta Prof. Dr. Necip Fazıl Duru ve Prof. Dr. Mehmet Kırbıyık beyefendiler olmak üzere üzerimde emeği bulunan tüm hocalarıma şükran borçlu olduğumu hassaten belirtmek isterim. Geç de olsa kendilerini tanıma bahtiyarlığına eriştiğim Doç. Dr. Enes Yıldız'a ve çalışmamızın editörlüğünü üstlenen Dr. Abdullah Uçar beyefendilere de yardımları ve katkıları için teşekkür ederim.

Varlıklarıyla bana güç veren validem Hatice Hanım, ablam, abilerim ve müstakbel eşim Rabia'ya da gösterdikleri sabır ve fedakârlıklar için çok teşekkür ederim.

Çalışmak bizden, başarı Allah'tandır.

Dr. Hasan Doğan
Ürdün / Amman
Kasım, 2022

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim (haz.) (1985). *Nuhbetü'l-âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'ar - İsmail Belîğ*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- el-Aclûnî, İsmâil b. Muhammed (1421). *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*. 2 Cilt. Dımaşku's-Şâm: Mektebü'l-İlmi'l-Hadis.
- Açıkgöz, Namık (2021). "Tûtînâme'den Râhatü'l-Ervâh'a Klasik Türk Edebiyatında Metinlerarasılık, İntihal, Tekrarlama ve Aktarma Meseleleri". *İskender Pala Armağanı*. ed. Nagihan Gür. 127-149. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Aksoyak, İ. Hakkı (haz.) (2017). *Hikâye-i Garîbü'l-Âsâr - Üsküdarlı Sırrî*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195591/uskudarli-sirri-hikaye-i-garibul-asar.html> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Aksoyak, İ. Hakkı (haz.) (2015). "Mustafa, Musâhib Damad Mustafa Paşa". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-de-tay/mustafa-musahib-damad-mustafa-pasa> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Albayrak, Nurettin (1995). "Enûşîrvân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/255-256. İstanbul: TDV Yayınları.
- Altuner, Nuran (1989). *Safâyî ve Tezkiresi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Aras, Bünyamin (2019). *Üsküdarlı İbrahim Sırrî Efendi'nin Târîh-i Sultân Mustâfâ-i Sâni Adlı Eseri'nin Transkripsiyonu ve Nüshalarının Karşılaştırması*. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Atasoy, Nurhan (2002). *Hasbahçe: Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek*. İstanbul: Aygaz Yayınları.
- Atlansoy, Kadir (2020). “Va’dî, Mehmed”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vadi-mehmed> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Aynur, Hatice - Şen, Fatma M. (2021). “Edebî Bir Metin Olarak Sünbülname Mecmûası (TSMK-Hazine 413)”. *Zemin: Edebiyat Dil ve Kültür Araştırmaları* 1: 70-97.
- Ayverdi, İlhan (2008). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Batıslam, Dilek (2008). “Divanlardaki Manzum ‘Arz-ı Hâller’”. *Turkish Studies* 3/1: 209-218
- Belenkuyu, Bekir (2022). “Nefhatü’l-ehzâr (Atâyî, Nev’î-zâde)”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/nefhatu-l-ehzar-atayi-nev-i-zade> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Bozkurt, Nahide (2004). “Me’mûn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/101-104. İstanbul: TDV Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (1998). “Hilim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/33-36. İstanbul: TDV Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (2008). “Rıfk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/51-52. İstanbul: TDV Yayınları.
- Çağrı, Mustafa (2012). “Tevekkül”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/1-2. İstanbul: TDV Yayınları.
- Çetin, Nurullah (2012). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap Yayınları.
- Demirci, Mehmet (1998). “Himmat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/56-57. İstanbul: TDV Yayınları.
- Doğan, Hasan (2022a). “Va’dî’nin Heşt Behişt Mesnevisi ve Bu Mesnevîde Yer Alan Mi’raciyye”. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi (Journal Of Academic Literature)* 8/16: 247-271.
- Doğan, Hasan (2022b). “Heşt Behişt (Va’dî, Ahmed Efendi)”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hest-behist-va-di-ahmed-efendi> [erişim tarihi: 05.10.2022]

- Doğan, Hasan (2022c). “Va’dî, Ahmed Efendi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/2022-9> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Doğan, Hasan (2022d). *Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0633 Numarada Kayıtlı Mecmua (İnceleme – Tahlil – MESTAP’a Göre Tasnif – Metin)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Ece, Selami (2002). “İktibas”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 9/19: 39-53.
- Ekinci, Ramazan (haz.) (2018). *Vekâyi’u’l-Fuzalâ Şeyhî’nin Şakâ’ik Zeyli - Şeyhî Mehmed Efendi*. 4 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları.
- Fidan, Gülşah Gaye (2012). “Sindbâdnâmelerden Hareketle Çerçeve Hikâye Geleneğinde Metinlerarasılık: Tütî Hikâyesi Örneği”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 8/8: 67-88.
- Gökalp, Güzin Gonca (1999). *Tanzimat Edebiyatında Gelenekten Gelen Unsurlar (Sözlü Kültür Etkileri Doğultusunda XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Yapı: Konu, Kurgu, Öykü, Kişi)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi.
- İçli, Ahmet (2021a). “Eserleri Bağlamında Ahmed Fasîh ve Fars Edebiyatı”. *III. Uluslararası Türkiye-İran Dil ve Edebiyat İlişkileri Sempozyumu Türkçe Bildiriler Kitabı*. ed. Nihat Değirmenci. 1-16. İstanbul: Demavend Yayınları.
- İçli, Ahmet (2021b). “Lâgarî ve Türkçe Şiirleri”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31/3: 1171-1190.
- İçli, Ahmet (2022). “Klâsik Türk Edebiyatında Fasîhî Mahlaslı Şairler ve Hasan Fasîhî’ye Atfedilen Divan Üzerinde Analitik Bir İnceleme”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 1/53: 206-231.
- İsen, Mustafa (haz.) (2017). *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı - Gelibolulu Mustafa Âlî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194288/kunhul-ahbarin-tezkire-kismi.html>
- Kaçar, Mücahit (2010). “İntihal Mi Mahlas Değişikliği Mi? Zihni ve Ziver Divanları Üzerinde Bir İnceleme”. *Turkish Studies* 5/3: 1536-1542.
- Kaplan, Hasan (2017a). “18. Yüzyılda Bir İntihalin Yansıması: Vâsık’ın Bâkî’yi İntihalleri”. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 6/14: 90-106.

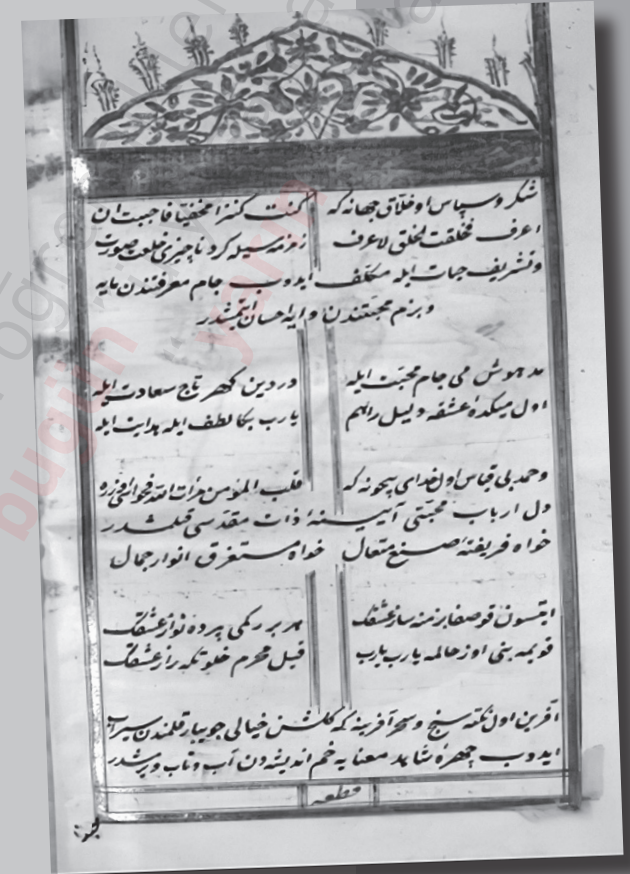
- Kaplan, Hasan (2017b). “Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı Mı Çalıntı Mı?” *ASOS Journal - The Journal of Academic Social Sciences* 5/40: 39-98.
- Karahan, Abdülkadir (1980). “Trabzonlu Figânî’de Atasözleri ve Deyimler”. *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*. 43-53. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kartal, Ahmet (2013). *Doğu’nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevî*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Kavruk, Hasan (2013). *Türkçe Mesnevilerde Sebeb-i Te’lif (Eser Yazma Sebebi)*. Malatya: Özserhat Yayıncılık.
- Kaya, Bülent (2008). *Divan Şiirinde At*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Kazan, Şevkiye (2003). *Üsküdarlı Sırrî: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı, Tenkitli Metin-İnceleme*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Keleş, Reyhan (2013). *Divan Şiirinde Lafzî Âyet ve Hadis İktibasları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Kılıç, Esra (2017). *Netâyicü’l-Ezhâr - Ubeydî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-191373/ubeydi-netayicul-ezhar.html> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Kocaer, Sibel (2022). “Fîrûz u Dilefrûz Mesnevisinde Âşıklık Hâlleri: Parodi Mi, Derleme Mi?” *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 12/1: 86-97.
- Koç Keskin, Neslihan (2018). *Osmanlı Çiçek Adları Sözlüğü*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Koç Keskin, Neslihan (2011). “Şükûfe-Perest Bir Osmanlı Ali Çelebi ve Şükûfe-Nâmesi”. *Gazi Türkiyat* 1/8: 257-284.
- Koç Keskin, Neslihan - Kılıç, Esra (2018). “Osmanlı Çiçek Kültürünün En Önemli Kaynağı Ubeydî’nin Netâyicü’l-Ezhâr’ı”. *Çiçek Kitabı*. ed. Emine Gürsoy Naskali. 11-76. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kurnaz, Cemâl. - Çeltik, Halil (2013). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Macit, Muhsin (2020). “Münâcât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/562-564. İstanbul: TDV Yayınları.
- Merçil, Erdoğan (2009). “Sebük Tegin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/262-263. İstanbul: TDV Yayınları.

- Mutçalı, Serdar (1995). *Arapça - Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- el-Münâvî, Muhammed Abdür-rauf (1971). *Feyzu’l-Kadîr Şerhu’l-Câmi’u’s-Sagîr*. 6 Cilt. Beyrut: Dâri’l-Ma’rife.
- Mütercim Âsım Efendi (2013). *el-Okyânûsu’l-Basîf fi Tercemeti’l-Kâmûsu’l-Muhît*. 6 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, <http://www.kamus.yek.gov.tr/> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Odunkıran, Fatih (2022). “Behişt-âbâd (Fasîh, Ahmed Dede)”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/behist-abad-fasih-ahmed-dede> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Öztuna, Yılmaz (1976). “Mustafa Paşa (Dâmâd Musâhib)”. *Türk Ansiklopedisi*. 24/499. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Polat, Nâzım H. (2006) “Türk Çiçek Edebiyatından Bir Demet: Urfalı Udmî Efendi ve Şükûfenâme’si”. *Journal of Turkish Studies - Türklük Bilgisi Araştırmaları* 30/3: 17-70.
- Sabuncu, Zeynep (2005). *Va’dî’nin Fîrûz u Dil-efrûz Mesnevisi: İnceleme - Metin - Tıpkıbasım*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Saraç, M. A. Yekta (haz.) (2016). *Osmanlı Müellifleri - Bursalı Mehmed Tahir*. ed. Mustafa Çiçekler. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Yayınları.
- Sertkaya, Osman Fikri (1999). “Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazîre mi? Yoksa İntihâl Yani ‘Sirkat-i Şiir’ mi?” *İlmî Araştırmalar Dergisi* 7: 191-199.
- Sevindik, Hakan (2011). *Fasîh Ahmed Dede’nin Behişt-Âbâd Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Sevindik, Hakan (2014). *Türk Edebiyatında Bostan ve Abdî’nin manzum Bostan Tercümesi (İnceleme-Metin)*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Sona, Fatih (2014). “Mehmet Fennî ve Tuhfetü’l-İhvân İsimli Şükûfe-Nâmesi”. *Turkish Studies* 9/9: 923-923.
- Süleyman Sadeddin (2000). *Mecelletü’n-Nisâb*. ed. Gökçin Yalçın. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Tıpkıbasım.
- Şener, Osman Zahit (2013). *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva II. Cilt S. 1000-1263*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Taş, Bünyamin (2013). “Gerçek Bir Şiir Hırsızı Şerifi ve Çalıntı Divanı”. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 2/4: 153-162.
- TDK (2009). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Topaloğlu, Bekir (1993). “Cennet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/376-386. İstanbul: TDV Yayınları.
- Tülüçü, Süleyman (1997). “Hâtim et-Tâî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/472-473. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (2008). “Rızâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/56-57. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, Mustafa İsmet (2005). “Mi’râciyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/135-140. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ünver, İsmail (1986). “Mesnevi”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* 52/ Türk Şiiri Özel Sayısı-II (Divan Şiiri): 430-563.
- Yavuz, Salih Sabri (2005). “Mi’rac”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/132-135. İstanbul: TDV Yayınları.
- Yelten, Muhammet (2017). *Sohbetü’l-Ebkâr - Nev’î-zâde Atâyî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194365/nevi-zade-atayi-sohbetul-ebkar.html> [erişim tarihi: 05.10.2022]
- Yeniterzi, Emine (2001). *Behiştî’nin Heşt Behişt Mesnevisi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Yeniterzi, Emine (1989). *Divan Şiirinde Na’t*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Yıldız, Enes (2019). *Divanlarda Küçük Mesneviler*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Yıldız, Enes (2021). *Bir Hayriyye Naziresi Fehmînâme*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Yıldız, Enes (2022). *Şeyh Ahmed Nûşî - Tevşihu’l-Letâ’if*. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Yılmaz, Batuhan (2021). *Çerçeve Hikâye Külliyatlarında Metinlerarasılık: Hayvan Hikâyeleri (İnceleme)*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Yücel, Mahmut (2001). *Va’di Divânı (Tenkitli Metin)*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

HEŞT BEHİŞT (BEHİŞT-ÂBÂD)

TRANSKRİPSİYONLU
METİN

şükr ü sipās o ḥallāk-ı cihāna ki *küntü kenzen maḥfiyyen fe-aḥbebtü en-u‘rafe fe-ḥalaḳtü’l-ḥalka li-u‘rafe*¹ zemzemesiyle gerd-i nāçizi ḥil‘at-i şüret ve teşrif-i ḥayāt ile mükellef idüp cām-ı ma‘rifetinden māye vü bezm-i muḥabbetinden vāye iḥsān itmişdür.

[rubā‘î]

medhüş-ı mey-i cām-ı muḥabbet ile
dirdin güher-i tāk-ı sa‘adet ile
ol meygede-i ‘aşka delil-i rāhum
yā rab baña luṭf eyle hidāyet ile

ve ḥamd-i bî-kıyās ol ḥudā-yı bî-çūna ki *ḳalbü’l-mü‘mini mir‘atü’llāhi*² feḥvāsı üzere dil-i erbāb-ı muḥabbeti āyine-i zāt-ı muḳaddesi ḳılmışdur. ḥāh firifte-i şun‘-ı müte‘āl ḥāh müstağraḳ-ı envār-ı cemāl.

¹ “كنت كنزاً مخفياً فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق لأعرف” : *Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim ve mahlukâtı yarattım.*” anlamındaki hadîs-i kudsî (el-Aclûnî, 1421, 2/155).

² “قلب المؤمن مرآت الله” : *Müminin kalbi Allah’ın aynasıdır.*”

[rubā'î]

itsün ço şafâ bezmine sâz-ı aşkuñ
her bir regümi perde-nevâz-ı aşkuñ
çoyma beni öz hâlüme yâ rab yâ rab
kıl mahrem-i hâlvetüñe râz-ı aşkuñ

âferin ol nükte-senc ü sihr-âferine ki gülşen-i hayâli cüy-bâr-ı
kaleminden sîr-âb idüp çehre-i şahid-i ma' nâya ham-endişeden âb
ü tâb virmişdür.

kıt'a

[2a] [fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün]
habbezâ ehl-i tabî'at ki suhan bezminden
çehre-i şahid-i ma' nâya virüp zîb-i cemâl
feyz-i reşh-i kalem-i nâdire-perdâzından
bâğ-ı endişesini hurrem ider jâle-mişâl

el-hağ erbâb-ı tabî'ate ne kîlk-i çâlâkı gibi mahrem ve ne tab'-ı heves-
nâkı gibi hem-dem olur.

şîfat-ı hâme-i mu' ciz-demdür

[fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün]

1. hem-dem-i ehl-i mağâl oldu kalem
mücib-i kesb-i kemâl oldu kalem
2. bilinür miydi kalem olmasa ger
rütbe-i ma' rifet ü ilm ü hüner
3. tercemân-ı suhan-ı ehl-i kemâl
hem-zebân-ı dil-i erbâb-ı mağâl
4. feyzine talib olup bir gice hüş
oldı deryâ-yı tefekkür pür-cüş

5. gösterüp mevclerin baħr-i suhan
itdi pür saħilini gevherden
6. oldu çün bezm-i suhan âmâde
câm-ı endişe leb-â-leb bâde
7. kalem-i nâdire fenden ğayrı
o tarab-hânede andan ğayrı
8. hem-dem ü hem-nefes ü hem-meşreb
bulmadum hiç muhâtab ol şeb
9. bildüm anı ki budur re'y-i şavâb
eyledüm aña bu vechile hitâb

oldı bu kîlk-i dürr-efşâna hitâb

[mef' ulü mefâ' ilün fe' ulün]

10. ey kîlk-i güher-feşân-ı ma' nâ
v'ey bülbül-i gülsitân-ı ma' nâ
11. eyle yine bir nevâ-yı dil-keş
ur hürmen-i ehl-i aşka âteş
12. şüh ol yine gülşen-i suhanda
gir gönlüne goncenün çemende
- [2b] 13. feyzün yetirüp mişâl-i şebnem
dil-gülşenin eyle şâd u hurrem
14. vir aşka revâc-ı nev-bahârı
bâğ-ı irem it o sebze-zârı
15. her kaçreñi baħr-i pür-güher kıl
her gevheri zîb-i tâc-ı ser kıl
16. vir sine-i ehl-i aşka hâlet
her dâğımı kıl gül-i muhâbbet

17. olsun yine feyz-i cavidānī
pīrāye-i gülşen-i ma‘ānī
18. ey cūy-ı belāgat eyle carī
bāğ-ı suḥana o cūy-bārı
19. sāğar-be-kef ol mişāl-i sāķī
‘aşk ehline vir neşāt-ı bākī
20. bülbül gibi kıll nevāya āğāz
ol bāğ-ı suḥanda nağme-perdāz
21. düşdükçe gül-i ḥayāle göster
her eşk-i terūn şadefde gevher
22. eyle o şarīr-i dil-güşāy
bezm-i suḥanuñ nevā-yı nāy
23. ‘arz eyle muḥit-i bī-kenārūñ
emvācın o baḥr-i dūr-nişārūñ
24. çün ḥatt-i ‘izār-ı yār göster
berg-i semen üzre sünbül-i ter
25. ol kılzüm-i ‘aşk-i pāke hem-tā
göster güherūñ mişāl-i deryā
26. ey ṭurfe-kümeyt-i nāz-perver
meydān-ı suḥanda cilve göster
27. ol perde-kiyān-ı aşka maḥrem
va‘dī gibi ‘aşıķāne her dem
28. tevḥid-i ḥudāda eyle gerdiş
ol mazḥar-ı sırr-ı āferiniş

Ekler (Yazma Nüshadan Örnek Sayfalar)

ماسته فروغ جام بلور
 پایانه ایشده روی در ساق
 قوزنم کنی روی زور قام
 چون اولدی ویشمشه بیانی
 اوغوز ایشی اوغوش ظاهر
 اولدی نمان نانه پرور
 علمی اولدی یی طبع شجرت
 بزم چمنه ساغ و لچو برایشور
 مینکام سحر سرینه نازوشوره
صفحه
 مینکام سحر کتک و فاع
 ایشدی نینه تات ساغوزن
 تا نیش تاتلا شیدن اولش
 ایشینه تیم سبکله هی
 ویرمشده کی کدرغا راده
 فی الحال طلور سواد سواد
 وقت که او جام شعله زار
 ملی منت خادمان در که
ایلی
 ایشدی یینه مسجده نی یوز
 کشتی قیغ اوچوردی نکر
 لیمانه چکلدی ایلدی حشام
 پابسته دام خواب نازی
 سیر ایلدی جامه خرابی حاضر
 حیران ایلدی آرزوی پسر
 خالیدی دم سبکله ایشینه
بج
 اول کاشنیا فی کاشوشور
 نیشینه سبکله ایشینه
 نیشینه کلایه من ایشدی بر سر
 عیشره کلده جنایه روشن
 اولوده خواب لیکن کحر که
 نکر صفت چو بیچم کاشی
 امر ایلدی میره شانه زاده
 کلتر کی اولدی عجب ارا
 اولدی دل شاه بر لولوناز
 ایلدی اولمقا اول کحر که

38b-39a

بولدم برایکی نالی کیت
 امانی و پیل ارموچود
 نیرا و زنده باده وصل
 ذکر اولمشه نوز شیزه دیر
 وی طبع ایلون بوچو نچور
 وعده ییره سورخ نیازی
 مانند بنان ماه طلعت
 کردونده چون بلال یارب
 بو ذوق بی وجودی تاود
 خاندان ایلو کیدش فی
 تا نیش سار حکمت کدر
 کل کی عزیز و معجز قیسل
 مانند سفال باده اصل
 اولسه ریر بر تو در غفلان
 ای بسمل شوخ کدش راز
 خوش کردی کورون بو نیرا
 پیمانده ایشده لایق
 بولمخه ناکشیراج لایق
 یاری بدل دعا کرم قیسل
 چکدم ای سگ نظر زربا
 بزم سخن ایلدی جمله مقصود
 بیمانه سی اولد اول کل
 خوان سخن نکلدر انور
 ارباب غرضدن کیشور
 ناکیم بولم روی ایشدی
 بو نظم ویرالی صورت
 بولمخه ویرمال یارب
 ایل فلک نیشده خوشنید
 پر ششم ایلون بولک شانی
 عیب رخ ایلدر کدر
 هر طرف کلده چو کربل
 بو قدر که عیب ارم اما
 نیشینه خاکیدی یازان
 بیخشی بیایمان ایلر سوزان
 صیبا ده قماری کلده قاری
 می حوصه دن اولدی کلچور
 اولمخه طبعیه موافق
 ازاده خجسته قیسل

75a-75b

پایانه ایشده بو پاکه تال
 تاریخ
 کردونم ایشدی عطا اولدی مال
 ۱۱۰۰
 ۱۱۱۱
 ۱۱۲۰
 ۱۱۳۰
 ۱۱۴۰
 ۱۱۵۰
 ۱۱۶۰
 ۱۱۷۰
 ۱۱۸۰
 ۱۱۹۰
 ۱۲۰۰
 ۱۲۱۰
 ۱۲۲۰
 ۱۲۳۰
 ۱۲۴۰
 ۱۲۵۰
 ۱۲۶۰
 ۱۲۷۰
 ۱۲۸۰
 ۱۲۹۰
 ۱۳۰۰
 ۱۳۱۰
 ۱۳۲۰
 ۱۳۳۰
 ۱۳۴۰
 ۱۳۵۰
 ۱۳۶۰
 ۱۳۷۰
 ۱۳۸۰
 ۱۳۹۰
 ۱۴۰۰
 ۱۴۱۰
 ۱۴۲۰
 ۱۴۳۰
 ۱۴۴۰
 ۱۴۵۰
 ۱۴۶۰
 ۱۴۷۰
 ۱۴۸۰
 ۱۴۹۰
 ۱۵۰۰
 ۱۵۱۰
 ۱۵۲۰
 ۱۵۳۰
 ۱۵۴۰
 ۱۵۵۰
 ۱۵۶۰
 ۱۵۷۰
 ۱۵۸۰
 ۱۵۹۰
 ۱۶۰۰
 ۱۶۱۰
 ۱۶۲۰
 ۱۶۳۰
 ۱۶۴۰
 ۱۶۵۰
 ۱۶۶۰
 ۱۶۷۰
 ۱۶۸۰
 ۱۶۹۰
 ۱۷۰۰
 ۱۷۱۰
 ۱۷۲۰
 ۱۷۳۰
 ۱۷۴۰
 ۱۷۵۰
 ۱۷۶۰
 ۱۷۷۰
 ۱۷۸۰
 ۱۷۹۰
 ۱۸۰۰
 ۱۸۱۰
 ۱۸۲۰
 ۱۸۳۰
 ۱۸۴۰
 ۱۸۵۰
 ۱۸۶۰
 ۱۸۷۰
 ۱۸۸۰
 ۱۸۹۰
 ۱۹۰۰
 ۱۹۱۰
 ۱۹۲۰
 ۱۹۳۰
 ۱۹۴۰
 ۱۹۵۰
 ۱۹۶۰
 ۱۹۷۰
 ۱۹۸۰
 ۱۹۹۰
 ۲۰۰۰

HEŞT BEHİŞT MESNEVİSİ

BEHİŞT-ÂBÂD

XVII. yüzyıl şairlerinden olan Va'dî Ahmed Efendi (öl.1095/1684)'nin hayatı hakkında kaynaklarda çok fazla bilgi bulunamasa da son çeyrek asırda yapılan çalışmalar ile şairin *Dîvânı* ve *Fîrûz u Dil-efrûz* adlı mesnevisi olduğu tespit edilmiş ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Son yıllara kadar Va'dî'nin başka bir eserinin varlığı bilinmemekteydi.

Bu çalışmada, Va'dî Ahmed Efendi'nin kısa süre önce tespit edilen *Heşt Behişt* isimli mesnevisi incelenmiştir. Mevcut bilgilerimize göre Va'dî'ye aidiyetinde şüphe görülmeyen *Heşt Behişt*, H 1087 / M 1676-77 yıllarında telif edilmiş olmasına rağmen XVIII. yüzyılın başlarında Fasîh mahlaslı bir şair tarafından mahlas beyitlerinde ve methiyelerde değişiklikler yapılarak ve kısaltılarak sahiplenilmiş ve *Behişt-âbâd* ismiyle tekrar telif edilmiştir. Bu yönüyle Türk edebiyatının ilginç eserleri arasına girebilecek *Heşt Behişt*'in tespit edebildiğimiz tek nüshası Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasındadır. Manzum nasihatnâme türünde olan *Heşt Behişt*, kurgu bakımından bazı övgünlükler taşımaktadır. Va'dî Efendi'nin çiçeklere karşı özel ilgisinin bir sonucu olarak mesnevide çok sayıda çiçek ismi yahut türü konu edilmiştir. *Heşt Behişt* bu yönüyle şükûfenâme literatürüne de katkı sağlayacak niteliktedir.

Çalışmada Va'dî Ahmed Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri tanıtılmış; *Heşt Behişt* mesnevisi öncelikle şekil bakımından incelenmiş ve *Behişt-âbâd* ile ilişkisi ortaya konmuştur. Ardından mesnevi muhteva, dil ve üslup açısından incelenmiş ve ulaşılan tek nüsha üzerinden oluşturulan metin okuyucuların istifadesine sunulmuştur.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-8371-85-7

9 786258 371857